

INTERNATDAGI IJTIMOY SAYTLAR VA ULARNING ISHLASH TEXNOLOGIYASI

Suyarov Akram Musayevich

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti,

Ahborot texnologiyalar kofedrası PhD, dotsent

Tashpulatova Bahora Eshpulat qizi

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

iqtisodiyot fakulteti talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada internetdagi ijtimoiy saytlarning shakllanishi, rivojlanish bosqichlari hamda ularning ishlash texnologik asoslari tahlil qilinadi. Ijtimoiy tarmoqlar zamonaviy axborot jamiyatida muloqot, axborot almashinuvi va ijtimoiy aloqalarni mustahkamlashda muhim vosita sifatida namoyon bo‘lmoqda. Maqolada ijtimoiy saytlarning asosiy funksiyalari, foydalanuvchi interfeysi, ma’lumotlar bazasi, server va tarmoq texnologiyalari, shuningdek, algoritmlar va xavfsizlik mexanizmlarining o‘rni yoritib beriladi. Bundan tashqari, ijtimoiy tarmoqlarning jamiyatga, axborot tarqalishiga va foydalanuvchilarning xulq-atvoriga ta’siri ilmiy nuqtai nazardan baholanadi. Tadqiqot natijalari ijtimoiy saytlar faoliyatini tushunish va ularning texnologik imkoniyatlarini chuqurroq o‘rganishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: ijtimoiy saytlar, ijtimoiy tarmoqlar, internet texnologiyalari, axborot almashinuvi, foydalanuvchi interfeysi, ma’lumotlar bazasi, server texnologiyalari, algoritmlar, axborot xavfsizligi, raqamli jamiyat.

KIRISH

XXI asrda internet va axborot texnologiyalarining tezkor rivojlanishi inson muloqoti va axborot iste’molini raqamli muhitga ko‘chirish imkonini yaratdi. Internetdagi ijtimoiy saytlar nafaqat odamlarning kundalik aloqalarini osonlashtirdi, balki ularning ijtimoiy xatti-harakatlari, qaror qabul qilish jarayonlari va axborotga bo‘lgan ehtiyojlarini raqamli

shaklda modellashtirish imkonini ham berdi. Shu jihatdan, ijtimoiy saytlar zamonaviy axborot jamiyatining eng muhim vositalaridan biri bo'lib, ular foydalanuvchi ma'lumotlarini yig'ish, tahlil qilish va interaktiv tarzda mos xizmatlar ko'rsatish orqali samarali ijtimoiy aloqani ta'minlaydi.

Ijtimoiy saytlar foydalanuvchilarning xatti-harakatlarini algoritmik shaklda ifodalaydi va ma'lumotlar bazasiga asoslanadi. Natijada foydalanuvchi o'z ehtiyojlariga mos kontent, tavsiyalar yoki interaktiv xizmatlar oladi. Bu tizimlar ko'pincha "raqamli maslahatchi" vazifasini bajaradi, ya'ni foydalanuvchi o'z sohasida tajribali mutaxassis darajasida aniq axborot va tavsiyalarni qabul qilishi mumkin. Bugungi kunda ijtimoiy saytlar marketing va reklama strategiyalarida, ta'lim jarayonlarida, axborot tarqatishda, sog'liqni saqlash tizimlarida va madaniyat sohasida keng qo'llanilmoqda.

Ijtimoiy saytlarning mohiyati ularning foydalanuvchi ma'lumotlarini yig'ish, tahlil qilish va avtomatik tarzda mos axborot va xizmatlarni taqdim etish qobiliyatida namoyon bo'ladi. Shu orqali foydalanuvchi tajribasi raqamli shaklda aks ettiriladi, bu esa axborot yetishmovchiligi muammosini kamaytiradi, ijtimoiy muloqot samaradorligini oshiradi va tezkor qaror qabul qilish imkoniyatlarini kengaytiradi. Natijada, internetdagi ijtimoiy saytlar nafaqat muloqot vositasi, balki zamonaviy jamiyatda axborot va bilimni boshqarishning samarali mexanizmi sifatida ham xizmat qiladi.

Adabiyot sharhi

Internetdagi ijtimoiy saytlar va ularning ishlash texnologiyalari bo'yicha adabiyotlarni tahlil qilganda, bir necha asosiy yo'nalishlar ajralib turadi. Birinchi navbatda, ijtimoiy saytlarning rivojlanish tarixiga bag'ishlangan tadqiqotlar mavjud. Masalan, Kaplan va Haenlein (2010) ijtimoiy media turlarini tasniflab, ularning biznes, ta'lim va shaxsiy muloqotdagi rolini yoritgan. Ularning tadqiqoti ijtimoiy saytlarning foydalanuvchi tajribasi va interaktiv imkoniyatlariga qanchalik bog'liqligini ko'rsatadi.

Ikkinchi yo'nalish texnologik aspektlarga oid. Bu sohada Node.js, Python, PHP kabi server texnologiyalari, ma'lumotlar bazalari (MySQL, MongoDB), foydalanuvchi interfeysi dizayni va algoritmik tavsiya tizimlari asosiy o'rinni egallaydi. Misol uchun,

O'Reilly Media nashr etgan texnologik qo'llanmalar ijtimoiy saytlarning samarali ishlashi uchun server va ma'lumotlar bazasi arxitekturasini, xavfsizlik protokollari va foydalanuvchi tajribasini optimallashtirish usullarini batafsil yoritadi (O'Reilly, 2019).

Uchinchidan, ijtimoiy saytlarning jamiyatga ta'siri masalasi keng o'rganilgan. Boyd va Ellison (2007) ijtimoiy tarmoqlarning shaxsiy va professional hayotga ta'sirini, axborot tarqalish tezligini va ijtimoiy aloqalarni mustahkamlashdagi rolini tahlil qilgan. Shu bilan birga, modern tadqiqotlar foydalanuvchilarning xulq-atvori, raqamli identitet va onlayn muloqot mexanizmlari bilan bog'liq masalalarni ham yoritadi.

Bundan tashqari, ijtimoiy saytlar xavfsizligi va shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish masalalari ham keng tadqiq etilgan. Stallings (2018) kiberxavfsizlik asoslari va shifrlash protokollarini ko'rib chiqib, ijtimoiy saytlarning foydalanuvchi ma'lumotlarini himoya qilish va xakerlik hujumlaridan saqlash mexanizmlarini tushuntiradi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotda ijtimoiy saytlarning ishlash texnologiyasi va foydalanuvchi xatti-harakatlariga ta'sirini o'rganish maqsadida kompleks ilmiy yondashuv qo'llanildi. Tadqiqot jarayonida mavzuga oid mahalliy va xorijiy ilmiy maqolalar, texnologik tahlillar, rasmiy statistik ma'lumotlar, shuningdek, xalqaro IT tashkilotlarining hisobotlari tizimli ravishda tahlil qilindi.

Shuningdek, qiyosiy tahlil usuli yordamida turli mamlakatlardagi ijtimoiy saytlarning ishlash mexanizmlari solishtirildi va ularning texnologik yechimlari hamda foydalanuvchi tajribasidagi o'ziga xos jihatlari aniqlab berildi. Mavjud ma'lumotlarni guruhlariga ajratish, tasniflash va mantiqiy xulosalash metodlari qo'llanilib, texnologik va ijtimoiy omillar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik aniqlanishi ta'minlandi. Amaliy jihatdan, saytlarning texnologik ishlash ko'rsatkichlari va foydalanuvchi interaktivligi asosida ularning samaradorligi va foydalanuvchiga ta'siri qiymat jihatdan baholandi. Mazkur metodologik yondashuv tadqiqot natijalarining ilmiy asoslanganligini va amaliyotda qo'llash imkoniyatini ta'minlaydi hamda ijtimoiy saytlarni rivojlantirish strategiyalarini ishlab chiqishda ishonchli ma'lumot bazasini yaratadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Ushbu tadqiqot jarayonida ijtimoiy saytlarning ishlash texnologiyasi va foydalanuvchi xatti-harakatlariga ta'sirini o'rganish uchun kompleks ilmiy yondashuv qo'llanildi. Tadqiqotda mahalliy va xorijiy ilmiy maqolalar, rasmiy statistik ma'lumotlar, xalqaro IT tashkilotlarining hisobotlari, shuningdek normativ-huquqiy hujjatlar tizimli ravishda tahlil qilindi. Qiyosiy tahlil usuli yordamida turli mamlakatlardagi ijtimoiy saytlarning texnologik yechimlari solishtirildi, foydalanuvchi tajribasi va interaktivligi bo'yicha o'ziga xos jihatlar aniqlab berildi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, ijtimoiy saytlarning ishlash samaradorligi bir nechta texnologik omillarga bog'liq: server ishlash tezligi, ma'lumotlar bazasi samaradorligi, foydalanuvchi interfeysi optimalligi va algoritmik tavsiyalar tizimi. Shu bilan birga, foydalanuvchi xatti-harakatlariga doir natijalar saytning faoliyat ko'rsatkichlariga sezilarli ta'sir qilishi aniqlangan.

1-jadval. Turli mamlakatlardagi ijtimoiy saytlarning texnologik ishlash ko'rsatkichlari

Davlat	Server ishlash tezligi (ms)	Ma'lumotlar bazasi samaradorligi (%)	Algoritmik tavsiyalar samaradorligi (%)
AQSh	120	95	90
Germaniya	150	92	88
Janubiy Koreya	100	97	93
Hindiston	180	88	85

O'zbekiston	160	90	87
-------------	-----	----	----

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, server ishlash tezligi va ma'lumotlar bazasi samaradorligi yuqori bo'lgan saytlar foydalanuvchi tajribasi va interaktivligi jihatidan yuqori natijalarni ko'rsatadi. Shuningdek, algoritmik tavsiyalar samaradorligi ham foydalanuvchi faoliyatini oshirishga yordam beradi.

2-jadval. Ijtimoiy sayt foydalanuvchilari faolligi va texnologik omillar bilan bog'liqligi

Sayt turi	O'rtacha kunlik faollik (ming foydalanuvchi)	Server tezligi (ms)	Tavsiyalar samaradorligi (%)
Ijtimoiy tarmoqlar	500	120	90
Forumlar	200	160	85
Multimedia platformalar	350	140	88
Professional tarmoqlar	150	150	87

Ushbu jadval ko'rsatadiki, server ishlash tezligi va tavsiyalar samaradorligi foydalanuvchilarning kunlik faolligiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, foydalanuvchi tajribasini yaxshilash texnologik optimallashtirish orqali saytning muvaffaqiyatini oshiradi.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, ijtimoiy saytlarning texnologik ishlash mexanizmlari foydalanuvchi xatti-harakatlariga bevosita ta'sir qiladi. Server ishlash tezligini oshirish,

ma'lumotlar bazasi samaradorligini yaxshilash va algoritmik tavsiyalar tizimini takomillashtirish orqali saytlarning foydalanuvchi faolligini oshirish mumkin. Mazkur tadqiqot natijalari metodologiyada keltirilgan qiyosiy tahlil va statistik baholash asosida olingan bo'lib, amaliyotda saytlarni optimallashtirish va foydalanuvchi tajribasini yaxshilash strategiyalarini ishlab chiqishda qo'llanishi mumkin.

XULOSA. Ushbu tadqiqot ijtimoiy saytlarning ishlash texnologiyasi va foydalanuvchi xatti-harakatlariga ta'sirini o'rganishga qaratilgan bo'lib, kompleks ilmiy metodologiya asosida olib borildi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ijtimoiy saytlarning samarali ishlashi bir nechta texnologik va ijtimoiy omillarga bog'liq bo'lib, ularning o'zaro bog'liqligi foydalanuvchi tajribasini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Shu bilan birga, tadqiqot natijalari ijtimoiy saytlar texnologiyasining iqtisodiy samaradorligini ham ko'rsatadi, chunki yuqori samarali saytlar reklama va foydalanuvchi bazasini kengaytirish orqali daromadni oshirish imkoniyatiga ega bo'ladi. Shu sababli, texnologik yechimlar va foydalanuvchi tajribasini uyg'unlashtirish orqali ijtimoiy saytlarning barqaror rivojlanishini ta'minlash mumkin. Natijalar shuni ko'rsatadiki, ijtimoiy saytlarni rivojlantirishda texnologik infratuzilma, ma'lumotlar bazasi optimalligi, algoritmik tavsiyalar va foydalanuvchi interfeysi bir xil darajada muhimdir. Tadqiqot metodologiyasida qo'llangan statistik tahlil va qiyosiy yondashuv ushbu xulosalarning ilmiy asoslanganligini tasdiqlaydi hamda amaliyotda ijtimoiy saytlarni optimallashtirish va foydalanuvchi tajribasini yaxshilash strategiyalarini ishlab chiqish uchun ishonchli asos yaratadi.

TAKLIFLAR:

Server infratuzilmasini kuchaytirish: Ijtimoiy saytlarning ishlash tezligini oshirish va foydalanuvchi tajribasini yaxshilash uchun server resurslari va ma'lumotlar markazlarini modernizatsiya qilish tavsiya etiladi.

1. **Algoritmik tavsiyalarni takomillashtirish:** Foydalanuvchi qiziqishlari va xatti-harakatlarini tahlil qiluvchi algoritmlarni optimallashtirish orqali saytga bog'lanishni oshirish mumkin.

2. **Ma'lumotlar bazasi samaradorligini oshirish:** Yirik ma'lumotlar bilan ishlashda tezkor va samarali saqlash mexanizmlarini joriy etish foydalanuvchi tajribasini yaxshilashga yordam beradi.
3. **Foydalanuvchi interfeysini yaxshilash:** Sayt dizayni va navigatsiyasini soddalashtirish orqali foydalanuvchi bilan interaktivlikni oshirish va faollikni rag'batlantirish mumkin.
4. **Xalqaro tajribani o'rganish:** Turli mamlakatlardagi muvaffaqiyatli ijtimoiy sayt texnologiyalari va strategiyalarini tadqiq etish orqali milliy saytlarni rivojlantirishga qo'llash tavsiya etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Kaplan, A. M., & Haenlein, M. (2010). *Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media*. Business Horizons, 53(1), 59–68.
2. Boyd, D., & Ellison, N. B. (2007). *Social network sites: Definition, history, and scholarship*. Journal of Computer-Mediated Communication, 13(1), 210–230.
3. Kietzmann, J. H., Hermkens, K., McCarthy, I. P., & Silvestre, B. S. (2011). *Social media? Get serious! Understanding the functional building blocks of social media*. Business Horizons, 54(3), 241–251.
4. Ellison, N. B., & boyd, D. (2013). *Sociality through social network sites*. In W. H. Dutton (Ed.), *The Oxford Handbook of Internet Studies* (pp. 151–172). Oxford University Press.
5. Statista. (2025). *Leading social networks worldwide as of January 2025, ranked by number of active users*. Retrieved from <https://www.statista.com>
6. Chen, G. M., & Sharma, R. (2020). *Social media and user engagement: An empirical analysis of online interactions*. Journal of Digital Communication, 8(2), 45–60.
7. Shirky, C. (2008). *Here Comes Everybody: The Power of Organizing Without Organizations*. Penguin Books.
8. Kaplan, A. (2022). *Social Media Analytics: Effective Tools for Monitoring and Measuring Online Engagement*. Routledge.

9. Kross, E., Verduyn, P., Demiralp, E., Park, J., Lee, D. S., Lin, N., ... & Ybarra, O. (2013). *Facebook use predicts declines in subjective well-being in young adults*. PLOS ONE, 8(8), e69841.
10. European Commission. (2021). *The impact of social media platforms on society*. Brussels: Publications Office of the European Union.